

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14252078>

INVESTITSION LOYIHALARNI TUZISHDA ILMIY ASOSLARINING O‘RNI VA AHAMIYATI

M.X.Abduxalimova

QarMII, “Bank ishi va auditi” yo‘nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada investitsiyalashda loyihalarning obyektiv zarurligi, loyihalarni tuzishdagi xalqaro andozalar hamda loyihalashning nazariy asoslari bo‘yicha ilmiy qarashlar tahlili bayon qilingan.

***Kalit so‘zlar:** investitsiya, faollik, loyiha, hujjatlashtirish, samaradorlik, asosnoma.*

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF SCIENTIFIC BASIS IN THE CREATION OF INVESTMENT PROJECTS

ABSTRACT

This article describes the analysis of scientific views on the objective necessity of projects in investment, international models of project creation, and the theoretical basis of design.

***Key words:** investment, activity, project, documentation, efficiency, foundation.*

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ НАУЧНОЙ БАЗЫ ПРИ СОЗДАНИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

АННОТАЦИЯ

В данной статье описан анализ научных взглядов на объективную необходимость инвестиционных проектов, международные модели создания проектов и теоретические основы проектирования.

***Ключевые слова:** инвестиции, деятельность, проект, документация, эффективность, фундамент.*

KIRISH.

Dunyo xo‘jaligida moliyalashtirishning eng qulay yo‘nalishlaridan biri, bu investitsiyalash hisoblanadi. Chunki, investitsiyalarning faol harakati, eng samarali va manzilli loyihalarni moliyalashda turli manbalarni jalb qilish, investorlarning erkinlik va manfaatdorlik tamoyillari asosida investitsiyalash yuzasidan qarorlar qabul qilish va tanlash imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi. Xususan, Yangi O‘zbekistonning 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor maqsadlar tarkibida “Respublika hududlari va xorijiy mamlakatlar biznes vakillari o‘rtasida tashqi iqtisodiy aloqalarni o‘rnatish, jumladan Sirdaryo viloyatining Xitoy Xalq Respublikasi, Surxandaryo viloyatining Rossiya Federatsiyasi hamda Jizzax viloyatining Hindiston biznes doiralari bilan investitsiya va tashqi savdo aloqalarini rivojlantirish”¹ kabi ustuvor vazifalar belgilangan. Bunday ustuvor vazifalar ijrosini ta‘minlashda investitsiyalarni maqsadli va samarali boshqarish dolzarb masala hisoblanadi. Bunda investitsiya loyihalarini puxta tayyorlash va xalqaro standartlar asosida tuzish zarurligi ilmiy jihatdan maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR SHARHI.

Investitsiya loyihalarini xalqaro standartlar bo‘yicha tuzish va tayyorlashda BMTning YUNESKO bo‘limi tomonidan chop etiladigan byulleten alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki, unda investitsion loyihalarni bo‘limlari va ularda bayon qilinishi zarur bo‘lgan masalalarning tavsiyaviy tasnifi keltirilgan. Shuningdek, ushbu yo‘nalishda xorijiy iqtisodchi olimlar bilan bir qatorda mahalliy olimlarimiz tomonidan ham qator tadqiqotlar olib borilgan va natijada investitsiya loyihalarining konseptual asoslari hamda ilmiy manbalarning yaratilishiga olib kelgan.

Masalan, E.F.Brighamning “Moliyaviy menejmentning fundamental asoslari” asarida bayon qilinishicha, “milliy pul birligining bugungi qiymati bir qancha vaqt o‘tgandagiga nisbatan qadrliroq”². Ya‘ni pul joriy iste‘molga yoki kelajakda qo‘shimcha daromad olish uchun bir vaqtda investitsiya sifatida qo‘yilishi mumkin.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son [Farmoniga](#) 1-ilova. 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi. www.lex.uz.

² Brigham, Houston/Fundamentals of Financial Management/Concise 8-th edition/2015. -75 p.

Loyiha bo'yicha kelgusida chamalangan summadagi pul oqimiga ega bo'lishi uchun moliyaviy menejerlar haqiqatda mavjud pul mablag'ini joriy davrning o'zidayoq loyiha maqsadiga yo'naltirishlari maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Loyihaviy boshqaruvda kapital tarkibi va dividend siyosati nazariyasi pul oqimini tashkil etish jarayonlaridagi o'ziga xos moliyaviy muammolarni oldindan taxminlash imkonini beradi. Xususan, mazkur nazariyaga asosan, "Qayerdan mablag' olish kerak va uni qanday taqsimlash zarur?" degan savolga javob topishda ilmiy asoslar va yondashuvlar qo'l keladi. Chunki, loyiha boshqaruvida pulni topish manbalariga tegishli muammolarni hal qilishda kapital tarkibini ham tadqiq etish kerak bo'ladi.

O.Sh.Mamanazarov fikricha, -"loyiha boshqaruvida pul oqimlari u yoki bu mezonlarga ko'ra tasniflanishi mumkin"¹.

Ushbu nazariyalarga ko'ra, investityalarni samaradorligini ta'minlash va uni oshirish yo'llarini axtarib topishda ilmiy asoslarga ega bo'lgan loyihalarning o'rni va ahamiyati katta.

TADQIQOT USULLARI.

Mavzuni o'rganishda va tadqiq etishda mantiqiy tafakkur, monografik kuzatuv, ilmiy mushohada kabi usullardan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJA.

Bugungi kunda investitsion loyihalarni tuzish amaliyoti faoliyatni tizimli tashkil etish imkonini beradi. Chunki, loyiha bu belgilangan byudjet bilan cheklangan vaqt ichida bajariladigan ishlar, amalga oshiriladigan faoliyatning tizimlashtirilgan tartibidir. Investitsion loyihalarni tayyorlash ilmiy asoslarga ega bo'lishi shart.

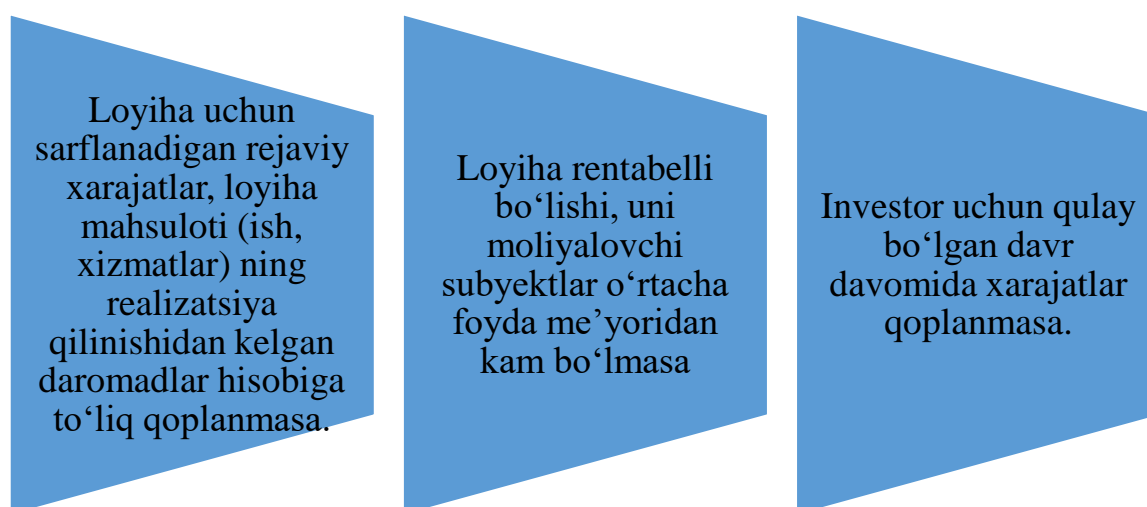
Zero, loyihada investitsiya qilinayotgan xarajatlar uzoq muddatga mo'ljallanganligi uchun uni sarflashning aniq yo'nalishlari va muddatlari, qaytimi hamda qilingan xarajatlarni qoplanishi bo'yicha hisob-kitoblar ilmiy asoslarni talab qiladi. Chunki, bugungi zamonaviy iqtisodiyotda inflyatsiya holatlarining kuzatilishi investitsion loyihalar qiymatini hisoblashda diskontlash konsepsiyalaridan foydalanishni taqazo etadi. Diskontlash konsepsiyasini qo'llash orqali investitsiya

---

¹ Mamanazarov O.Sh. Loyiha boshqaruvi.-T.: Ijod-Press, 2019.188 b

qilinayotgan qiymatni ikki xil davrdagi summasini aniqlash mumkin bo‘ladi. Xususan, joriy qiymatning kelgusidagi summasini, hamda kelgusidagi qiymatga erishish uchun joriy davrda investitsiya qilinishi kerak bo‘lgan summa miqdorini.

Aynan investitsion loyihalarning ilmiy asoslariga ko‘ra, loyihaga tegishli bo‘lgan barcha bo‘limlarning nafliligi yuqori bo‘lsada, quyidagi shartlar bajarilmasa loyihani amalga oshirish uchun qabul qilinmasligi zarur:

1-rasm. Investitsion loyihalarni ilmiy asoslarda qabul qilish shartlari.

Shartlarning bajarilishini oldindan tashxishlash investitsion loyihalarning nafaqat hayotiyligini, balki, sarflanadigan xarajatlarning samaradorligini ham oldindan baholash imkoniyati yaratiladi.

Investitsiyaviy loyihani amalga oshirayotgan subyektlar xarajatlar summasining, ya‘ni pulning vaqtga nisbatan inflyatsion o‘zgarishlarida moliyaviy xatarlar yuzaga chiqish ehtimolining mavjudligini inobatga olgan holda diskontlash konsepsiyasidan foydalanishi zarurat hisoblanadi.

Shuningdek, ushbu konsepsiyadan foydalanish investitsiya loyihalarida nafaqat samaradorlikning miqdoriy ko‘rsatkichlarini, balki loyiha xarajalarining ichki o‘zgarishlariga ham baho berish imkoniyatini ta‘minlaydi. Biroq diskontlash konsepsiyasidan foydalanishda o‘ziga xos xususiyatlar, murakkabliklar mavjudligini inobatga olish shart, deb hisoblaymiz.

Zero, investitsiya loyihalarida xarajarlarni boshqarishda diskontlash konsepsiyasi quyidagi sabablarga ko'ra, murakkab jarayon hisoblanadi:

- loyihaga sarflanadigan xarajatlar bir martada to'liq yoki, qismlar bo'yicha sarflanishi mumkin;
- investitsiya loyihalarini amalga oshirishdan olinadigan ijobiy qaytim uzoq muddat kutilishi mumkin;
- investitsion loyihalarni moliyalash uzoq muddatga mo'ljallanganligi loyihalarining samarasini baholashda noaniqlik darajasi oshishiga, ba'zi hisob-kitoblarda xatoliklarga yo'l qo'yilishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ushbu sabablarga ko'ra investitsiya loyihalarini baholashning maxsus, xatolik darajasini kamaytirishni ta'minlovchi, ilmiy jihatdan asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beruvchi uslublarni yaratish, yoxud mavjudlarini takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. tadqiqotlarimiz ko'rsatadiki, mazkur uslublar ichida diskontlash konsepsiyasi eng samarali ilmiy-uslubiy asoslardan biridir.

XULOSA: Investitsiya loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarishda ilmiy asoslardan foydalanish masalasi doimo loyiha egalari va menejerlarining e'tiboridagi asosiy masalalardan biri sifatida qaralishi zarur. Chunki, loyihada bajariladigan ish va ko'rsatilgan xizmatlar bo'yicha hisob - kitoblarning o'z vaqtida amalga oshirilmasligi oqibatida loyiha boshqaruvida qarshi tomon oldidagi majburiyatlar ortib boradi. Natijada loyihani boshqarayotgan, amalga oshirayotgan subyektlarning moliyaviy ahvoli va natijaviyligida salbiy holatlar kuzatila boshlaydi. Shu sababli, naqdlikni ta'minlash, ularni to'g'ri boshqarish masalasiga doimo ham muhim ahamiyat qartilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son [Farmoniga](#) 1-ilova. 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi. www.lex.uz.
2. Brigham, Houston/Fundamentals of Financial Management/Concise 8-th edition/2015. -75 p.
3. Mamanazarov O.Sh. Loyiha boshqaruvi.-T.: Ijod-Press, 2019.188 b.